
Pojetí osobnosti v psychologii

Osobnost

■ **Osobnost**

- *jádro naší bytosti, naše já, vědomí sebe, sjednocující, integrující rámec*
- *vztažné „o sobě“ = vědomí sebe sama*
- *persona = maska = to, jak se ukazuje světu*
- *osobitost = jedinečnost, individualita*

■ **Vymezení pojmu:**

- *jednota tělesného a duševního, vrozeného a získaného*
- *projevuje se v prožívání a chování, jedinečná a neopakovatelná*
- *vyvíjí se ve vztahu k sociálnímu okolí*
- *sjednocuje, integruje, reguluje průběh duševních dějů a stavů*
- *specifickým projevem osobnosti = **vědomí vlastního já***
 - **Vývoj – tělesné x sociální JÁ**

Vymezení pojmu

Pojem klíčový, ale mnohoznačně chápaný i vymezovaný

Osobností je chápán každý člověk

Neoddělitelnost studia psychických jevů od osobnostního základu (vše je funkcí osobnosti)

Definice:

Osobnost je dynamickou jednotou tělesného a psychického (popř. duchovního), vrozeného a získaného,

která je typická pro daného jednotlivce a projevuje se navenek jeho chováním;

jde v podstatě o funkční, otevřený a seberegulující se systém, směřující k seberealizaci.

Univerzální znaky osobnosti I.

- *Celistvost – osobnost tvoří celek (holistické pojetí)*
- *Organizace – organizovaný celek (vše má své místo a funkci)*
- *Integrovanost – vnitřně integrovaný funkční systém.*
- *Potenciály – rozvíjí se, široká škála možností*
- *Individuálnost a specifičnost – jedinečnost i společné prvky*
- *Stálost a změna – dlouhodobější ráz rysů x otevřenost změně*
- *Proaktivnost a reaktivnost – osobnost nejen reaguje na podněty, ale především záměrně sleduje cíle, předvídá a plánuje*
- *Subjektovost – vědomí své identity, své jednoty v čase*
- *Vědomí – osobnost je nositelem vědomí, uvědomění si sama sebe, vydělení svého Já*

Univerzální znaky osobnosti II.

- *Poznání* – osobnost je systémem názorů na svět, souhrnem předvídání a rozhodnutí, organizuje a propojuje informace.
- *Svoboda a determinismus* – svobodná bytost, odpovědná za své činy x řízená, určená a ovlivněná vnějšími/vnitřními faktory.
- *Racionalita a iracionalita* v uvažování a chování
- *Subjektivita versus objektivita* – chování je určováno vnitřními nebo vnějšími faktory
- *Poznatelnost–nepoznatelnost osobnosti* - lze zkoumat?
- *Konstitucionalismus proti environmentalismu* - vrozenost x výchova
- *Homeostáza–heterostáza* - úsilí udržet rovnováhu x potřeba napětí k učení, růstu, sebepřesahu (překonávání sebe, svých hranic)

Zdroje osobnosti

= vlivy, které se podílejí na formování a rozvoji osobnosti:

- Vnější a vnitřní či biologické a sociální
- „Teorie rysů“ - zdůraznění psychofyzických dispozic (tendence chovat se určitým způsobem a být odolný ke změnám); stálější stránka osobnosti
- „Situacionismus“ = aktuální chování určeno vnějšími okolnostmi; stálost v chování jedince je dána stereotypizací situací
- Interakcionismus - vzájemné působení rysů a prostředí
- „*Modální osobnost*“ = souhrn osobnostních rysů s nejvyšším výskytem v určité společnosti a v určité době;
- formují ji širší sociální vlivy, které se promítají do způsobu jednání, mají podstatný význam pro praktický život (Češi x Němci)

Přístupy ke zkoumání osobnosti

- *Biologický přístup* – studuje biologický základ psychických jevů; vliv biologických faktorů na psychiku a psychiky na biologické procesy
- *Experimentální přístup* – experimentování v oblasti duševních jevů; odhalování zákonitostí
- *Sociální přístup* – sleduje působení interpersonálních vztahů, sociálních rolí, společenských tradic, norem
- *Psychometrický přístup* – prostřednictvím testů, statistických metod ... srovnává psychické jevy u jedinců podle zvoleného kritéria (IQ)

Struktura a dynamika osobnosti

- **Struktura osobnosti** - jedinečný dispoziční systém; projevy trvalejších osobnostních dispozic, v jejichž skladbě se lidé mezi sebou liší
- Přístupy k popisu struktury osobnosti:
 - Vrstvový (Freud)
 - Typový (temperament, konstituce, hodnotová orientace)
 - Faktorový (např. Big Five)
- **Dynamika osobnosti** – proměnlivost prožívání a chování člověka na základě změn ve vnitřním i vnějším prostředí = duševní stavy a děje

Big Five

- *otevřenost ke zkušenostem (bystrost, nápaditost, IQ)*
- *extroverze–introverze,*
- *neuroticismus (labilita),*
- *vstřícnost (ohleduplnost, upřímnost, skromnost, altruismus, starostlivost),*
- *svědomitost (zodpovědnost, spolehlivost, pracovitost, vytrvalost, rozvážnost, dodržování pravidel, plnění povinností)*

Pětifaktorová struktura popisu osobnosti : Big Five

I. EXTRAVERZE- ŽIVOST		II. PRÍVĚTIVOST	
Pozitivní pól	Negativní pól	Pozitivní pól	Negativní pól
Řečný	Uzavřený	Dobrosrdečný	Panovačný
Výřečný	Málomluvný	Dobrotivý	Útočný
Hovorný	Tichý	Poctivý	Pomstychtivý
Mluvný	Nemluvný	Prívětivý	Necitelný
Výmluvný	Mlčenlivý	Srdečný	Despotický
Temperamentní	Samotářský	Snášenlivý	Rozpínavý
Společenský	Plachý	Mravný	Drsný
Energický	Ostýchavý	Charakterní	Autoritářský
Sdělný	Nesmělý	Smílivý	Agresivní
Sdílný	Nedružný	Zvořilý	Nesnášenlivý
Průbojný	Pasivní	Dobromyslný	Expanzivní
Smělý	Nerázný	Skromný	Výbojný
Spontánní	Neprůbojný	Ukázněný	Násilnický
Otevřený	Netemperamentní	Nesobecký	Svárlivý
Aktivní	Stydlivý	Tolerantní	Bezcitný

III. SVĚDOMITOST		IV. EMOCIONÁLNÍ STABILITA	
Důkladný	Lenošný	Klidný	Rozrušitelný
Důsledný	Lenivý	Vyrovnaný	Nervní
Pilný	Nesvědomitý	Odvážný	Vznětlivý
Svědomitý	Nevytrvalý	Zručný	Lehkovznětlivý
Pečlivý	Nestabilní	Duchapřítomný	Popudlivý
Cílevědomý	Chaotický	Odolný	Labilní
Pracovitý	Loudavý	Obratný	Vztahovačný
Důrazný	Nerozhodný	Dovedný	Neklidný
Systematický	Nepozorný	Sebejistý	Úzkostlivý
Vytrvalý	Nedůrazný	Umný	Zlostný
Spolehlivý	Laxní	Bystrý	Ukvapený
Usilovný	Unáhlený	Talentovaný	Náladový
Rozhodný	Nestálý	Nadaný	Sentimentální
Produktivní	Nejistý	Sebevědomý	Prudký
Zásadový	Dětský	Sebedůvěřivý	Bojácný

V. INTELEKT			
Chytrý	Přihlouplý	Chápavý	Nenadaný
Inteligentní	Blbý	Důvtipný	Netalentovaný
Bystrý	Přiblblý	Studovaný	Neučení
Vzdělaný	Neinteligentní	Koumavý	Nevzdělaný
Intelektuální	Idiotický	Nápaditý	Omezený
Znalý	Hlupácký	Schopný	Slabomyslný
Nadaný	Pitomý	Učený	Analfabetický
Talentovaný	hloupý		

Obsahový rozbor osobnosti

Rozlišení kvalitativně odlišných složek či stránek duševního dění:

- *Temperament* = celkový styl prožívání a chování jedince, silně ovlivněn dědičností a biochemickými pochody v organismu.
(Typologie temperamentu: Hippokrates, Eysenck, Kretschmer)
- *Poznání* = schopnost třídit, spojovat a využívat informace; rozhoduje o naší výkonnosti
- *Motivace*
- *Integrace* – zprostředkovává celkové sjednocení duševního dění a činnosti člověka; nositelem jednoty osobnosti je naše Já
 - Osobnost jako seberegulující systém
 - Osobnost jako otevřený systém